

Het leven van den kolonel Jacob Gardiner.

<https://hdl.handle.net/1874/355336>

glee . . . (12)

H E T L E V E N

VAN DEN KOLONEL

JACOB GARDINER.

De kolonel Jacob Gardiner, was de zoon van den kapitein Patrik Gardiner, die verscheidene jaren in de legers van den Koning WILLEM en van de Koningin ANNA, gediend had. Hij stierf in Duitschland, waar zich toen het Engelsche leger bevond.

De moeder van den kolonel, was eene vrouw van groote verdiensten; maar het behaagde God haar door zeldzame wederwaardigheden te beproeven; want, zij verloor niet alleen haren echtgenoot en haren broeder in de dienst huns vaderlands, maar daarenboven haren oudsten zoon M. B. Gardiner, op den dag dat hij zestien jaren bereikt had, bij het beleg van *Namen* in 1695. God zegende haar echter door deze treurige omstandigheden te gebruiken tot een middel, waardoor zij tot eenen hoogen trap van vroomheid geraakte.

Haren tweeden zoon, die het onderwerp van dit stukje is, werd den 10 Januarij 1688 in het Landschap *Linlithgow*, in *Schotland* geboren. In zijne jeugdige jaren onderwees hem zijne moeder, in de grondbeginselen des Christendoms, met eene groote mate van zachtheid en genegenheid; op de school te *Linlithgow* maakte hij groote vorderingen in de letterkunde.

De goede uitwerkselen die de zorgen van eene moeder, die haar geloof door hare werken toonde, op hem hadden, waren in zijne jeugd niet zoo schitterend, als zij het hoopte; er was echter alle reden om te gelooven, dat alle die zorgen niet geheel te vergeefs geweest zouden zijn. Indien hare raadgevingen het overwigt gehad hadden, zou hij nooit het kriegsleven omhelsd hebben, maar hij wilde zijne begeerte volgen, en er waren geene middelen te vinden die de hevigheid van deze gezindheid konden beteugelen, die benevens dit alles nog door de aanzoeken van eenen vriend aangezet waren. Deze jongeling was zoo driftig dat hij reeds driemaal, eer hij den mannelijken leeftijd bereikt had, een tweegevecht had aangegaan; in een van deze gevechten, toen hij slechts den ouderdom van acht jaren bereikt had, wierd hij door een zijner medgezellen, die veel grooter en sterker was dan hij, in de regter wang gewond, waarvan het likteeken altijd zichtbaar was. Deze valsche eierzucht zou in eene jonge leeftijd, en door het beroep zijner ouders ver-

geestlijk toeschijnen, hij zelfs sprak er echter dikwijls met groot leedwezen van.

Na zijne bekeering weigerde hij eene uitdaging, terwijl hij het volgende, in den mond van zulk een driftig mensch, waarlijk schoone antwoord gaf: « Ik vrees om te zondigen; want gij weet wel dat ik niet bevreesd ben om te vechten. »

Hij diende reeds vroegtijdig als kadet en in zijn veertiende jaar diende hij reeds als vaandrig in een Schotsch regiment in Hollandsche dienst. Hij bleef dit bekleeden tot dat hij in 1702 van de Koningin ANNA eene soorgelijke post ontving; ook droeg hij het koninklijk vaandel, in de slag bij *Ramilies* toen hij negentien jaren oud was.

In deze slag wierd onze jonge officier gebruikt, om de Franschen van het kerkhof van *Ramilies*, waar zij zich in groote getalen geschaard hadden, te verjagen; deze wanhopige aanval werd met het gewenschte gevolg bekroond.

De aanval der Engelschen had een beter gevolg, dan men zich had kunnen voorstellen, en Gardiner was verheugd, gelegenheid te hebben om zijne dapperheid aan den dag te leggen. Reeds had hij zijn standaard voorwaarts geplaatst; maar terwijl hij zijn volk aanvoerde (waarschijnlijk in de bij krijgslieden verschrikkelijke taal) wier hij door een gewerschot in den mond getroffen, de kogel baande zich eenen weg door zijnen hals, zonder hem echter zijne

tanden te verbreken of eenigzins zijne tong te kwetsen. In de eerste oogenblikken ontwaarde hij geene pijn en hij verwonderde zich, waar de kogel gebleven was, eindelijk dacht hij, dat hij dezelve had ingeslikt, doch korten tijd daarna uit zwakheid nedervallende, ontdekt hij, de uitgang die de kogel gemaakt had.

Dit ongeluk had tusschen 5 en 6 uren in den namiddag op 23 Mei 1706 plaats, en daar het leger zijne overwinning op de Franschen voortzette, zonder op de gekwesten acht te slaan, bleef onze jonge officier den geheelen nacht op het slagveld liggen, door duizende gedachten afwisselend geschokt. Terwijl hij zoo met denken voortging, ook over zijne wond, hoe een kogel zoo als hij toen dacht, door zijn hoofd kon gaan, zonder hem te dooden maakte hij hieruit het besluit op, dat God hem door een wonder bewaard had, en echter dacht hij er niet aan, om zich voor God te verootmoedigen, en tot zich zelve terug te keeren, na de afwijkingen van een leven, begonnen in losheid, maar daar hij hoopte zijne wond te boven te zullen komen, zoo was hij bedacht op midde-len om zijn geld, waarvan hij rijkelijk voorzien was, in zekerheid te brengen; hij dacht hier toe een zeer zonderling middel uit: hij nam namelijk, opdat men het niet ontdekken mogt, geronnen bloed, van het welk hij gedurig ge-noodzaakt was zich uit den mond te ontlasten, en nam met hetzelfde zijn geld in zijne linker-

hand, waarna hij zijne hand sloot, tot dat hij denzelve door het verstijven van het bloed niet gemakkelijk meer kon openen.

Des morgens kwamen de Franschen, die het kerkhof behouden hadden, om de dooden te plunderen, en een hunner den jongen officier ziende, die stervende scheen, had hem reeds de degen op de borst gezet om het geheel te voltoojen, toen een Franciscaner monnik, die de soldaten vergezelde hem terug hield, en den jongen Schot voor een Franschman aanzieude, uitriep: « Dood dien armen jongeling niet ». De jonge Gardiner hoorde alles wat er omging, hoewel hij buiten staat was een eenig woord voort te brengen, en zijne oogen open doende beduide hij hun dat hij dorst had; men gaf hem een mond vol van eenig gëestrijk vocht, dat zij bij zich hadden, hetwelk hem, zoo als hij zeide, meer verkwikte dan eenige drank die hij voor, of na dezen tijd gebruikt heeft. Hierop verzocht hij den monnik door teekenen om bij hem te komen, en de eerste proef die hij met zijne verzwakte spraak nam, was om hem te zeggen (hetwelk helaas enkel voorwensel was) dat hij een neef was van den bevelhebber van *Huy*, eene onzijdige stad in de nabuurschap; en dat, zoo de soldaten her derwaards wilden heen voeren, hij niet twijffelde of zijn oom zou hun rijkelijk beloonen.

Hij had werkelijk een vriend, in genoemde stad, doch de bloedverwantschap was geheel

bezijden de waarheid; echter wierd hij op eene draagbaar gelegd, en met een gedeelte soldaten naar *Huy* gezonden; maar de dragers verdwaalden, en zij bevonden zich in den avond, in een groot bosch, waar zij genoodzaakt waren den nacht door te brengen. Daar de wond van onzen vriend niet behoorlijk verbonden was, zoo is het ligtelijk te begrijpen dat dezelve zeer verergerde, zijne benaauwdheid was zoo sterk, dat hij zijne dragers smeekte, toch maar een einde aan zijn lijden te maken, of hem hier achter te laten om te sterven, zonder hem verder door de schudding van de draagbaar meer ongemak aan te doen; en ook zij waren genoodzaakt eenigen tijd te vertoeven, want zij waren zeer afgemat; zoo bragt hij de tweede nacht in de open lucht zonder iets anders dan een gewoon verband aangelegd te zijn om het bloeden tegen te gaan, door; men heeft hem naderhand meermalen hooren betuigen, dat het eene zeer opmerkelijke bewaring der Voorzienigheid was, dat hij niet stierf bij het verliezen van zoo veel bloed.

Zijne geleiders oordeelende, dat hij niet bestand was tot *Huy*, dat nog verder gelegen was, gedragen te worden, bragten hem zoodra het dag was, in een klooster in de nabuurschap, waar hij met gastvrijheid opgenomen, en met welwillenheid en tevredenheid opgepast wierd. Maar de genezing zijner wond werd aan eenen onkundigen barbier toevertrouwd, die nabij het klooster woonde. De wick welke dezen heil-

meester gebruikte, was bijna zoo hard als of men een houte pen, in de wond stak; hij wierd echter door den Zegen des Heeren binnen eenige maanden genezen.

De Abtdis, die hem haren zoon noemde, behandelde hem met genegenheid en zorgde voor hem als eene moeder. Hij ontving van de Nonnen, zeer dikwijls vrome vermaningen, die in het vervolg eene goede uitwerking hadden.

Toen hij door eene wederzijdsche uitwisseling der gevangenen, zijne vrijheid weder gekregen had, was het er zeer verre van af, dat hij God voor de genotene redding dankte. — Van de bijzonderheden zijns levens tusschen de 19 en 30 jaren, weet men zeer weinig, als dat hij meermalen de bewaring van God ondervond, die hem in vele hagchelijke en gevaarlijke omstandigheden bijstond, en niettegenstaande dit alles, waren deze jaren een tijdvak hetwelk hij in eene geheele verwijdering van God doorbragt, en de aardsche genoegens met zoo veel ijver najoeg, als waren dezelve zijn hoogste goed geweest.

Hij gedroeg zich echter te midden van deze afwijkingen, terwijl hij, de Godsdienst, de deugd en zijn waar geluk geheel verwaarloosde, als soldaat zoo verdienstelijk dat hij in 1708 tot luitenant, en na eenige andere bevorderingen tot majoor bij een regiment, onder bevel van den graaf van Stair, werd aangesteld.

In Januarij 1730 wierd hij tot den rang van

uitenant kolonel, bij hetzelfde regiment verheven; hij behield deze waardigheid tot dat hij in April 1743 tot kolonel van een regiment Dragoners werd aangesteld, aan welks hoofd hij omtrent 2½ jaar na zijne aanstelling roemrijk stierf.

Keeren wij nu tot dat tijdperk van zijn leven terug, hetwelk hij in Parijs bij het gezin van den graaf van Stair doorbragt, bij hetwelke hij, eenige weinige weken uitgezonderd, tot in 1720 bleef. De gunst en de edelmoedigheid van den graaf waren voor zijne inkomsten voordeelig, niettegenstaande hij eenigen tijd zonder ambt was, daar het regiment tot hetwelk bij behoorde, eenigen tijd afgedankt werd.

Na alle waarschijnlijkheid was dit gedeelte van zijn leven, zoowel het vrolijkste als het misdadigste: behalve eenige goede voorbeelden, in het huisgezin waarin hij verkeerde, is het bekend, dat het Fransche Hof het ongebondenste was van de geheele aarde. Datgene hetwelk men door een verkeerd gebruik van de taal, kunstgrepen der liefde en der hoffelijkheid genoemd heeft, maakten, zoo niet zijne eenige bezigheid, echter het geluk zijns levens uit; zijne uitnemend sterke inhoud, misschien de sterkste die er ooit geweest is, gaf hem meer gelegenheid, om zich aan deze buitensporigheid over te geven, terwijl het vuur zijner gesteldheid zich op zoodanige wijze, aan de vermaken had overgegeven, dat vele andere wellustelingen,

zijn lot benijdden, en hem den ongelukkigen bijnaam van « *de gelukkige wellusteling* » gaven.

Niettegenstaande dat de kloppingen van zijn geweten en eenige grondbeginselen die hem van zijne goede opvoeding bijgebleven waren, die oogenblikken, wanneer hij het meeste aan de losbandigheid overgegeven was, ontrustten, ging het zoo ver, dat zijne makkers hem eens geluk wenschende over zijn gewaand geluk, en een hond bij geval in de kamer gekomen zijnde, hij niet kon nalaten heimelijk te zuchten, en tot zich zelve te zeggen, « ach! waarom ben ik dien hond niet! » Hierin bestond dan zijn geluk, en het is welligt even zoo met honderden, die hunne eer er in stellen om de Godsdienst te bespotten.

Hij gaf zich echter te midden van de allergrootste losbandigheid nooit aan dronkenschap over, en hij dacht dat manmoedigheid genoegzaam was om een man van eer en van gezond verstand hier van terug te houden; zoo dat indien het al eens gebeurde, dat hij zich aan een misdrijf van zulk eenen aard schuldig maakte, het altijd uit enkele beleefdheid was. Zijn open, verplichtend en edelmoedig karakter, verwierf hem vele vrienden, maar zijne grondbeginselen, die hem bij anderen beminnenswaardig maakten, waren somtijds voor hem moeilijker, daar zij niet door wijsheid en Godsvrucht bestuurd werden, dan zij het misschien zouden geweest zijn, indien hij dezelve had kunnen be-

strjden; voornamelijk daar hij geen ongeloo-
 ge was, maar altijd eene heimelijke overtuiging
 had van de waarheid eener natuurlijke en geo-
 penbaarde Godsdienst. Het kon niet anders, of
 zijn dikwijls tegen beter weten aan zondigen,
 veroorzaakte hem nu en dan heimelijke wroe-
 gingen, zijne onafgebroke ne onverschilligheid
 omtrent God, zijnen Schepper, wiens volmaakt-
 heid hij niet in twijfel trekken kon, en wiens
 trouw en bewaring, hij niet kon loochenen,
 boeiden soms onwillekeurig zijne aandacht, en
 veroorzaakten hem onuitsprekelijke wroegingen
 die hem somtijds zoo folterden, dat hij besloot
 te beproeven Hem bewijzen zijner dankbaarheid te
 geven. Hetgeen uitwerkte dat hij gedurende eenige
 dagen, des morgens alleen zijnde, zich eenige
 verzen, uit de Psalmen of uit andere nuttige
 boeken, die hij onthouden had, herinnerde,
 terwijl hij met de krachtigste woorden beweerde
 dat hij de oncindige barmhartigheden Gods, die
 hem uit zoo vele gevaren gered had, miskend had.

Maar deze vrome vlaag was te sterk om lang
 te kunnen voortduren, in een hart dat nog niet
 gezuiverd was, want gereed zijnde om de be-
 wijzen zijner dankbaarheid omtrent God, en de
 belijdenis zijner eigene zonden te herhalen,
 werd hij door de kloppingen van zijn geweten
 terug gehouden, hetwelk hem de ongerijmdheid
 aantoonde, om die zonden te belijden, welke
 hij niet vaarwel wilde zeggen, en God voor zijne
 weldaden te danken, daar hij zich niet verbin-

den wilde in zijne dienst te leven. Tot zoodanig eene vrome handelwijs, waaraan zijn hart geen deel had, kon zijn verstand niet besluiten; en het gebruik van eene taal, die enkel huichelarij was, voor een God, die alle harten kent, terwijl de gevoelens zijner ziel, dezelve afkeurden, scheen hem zulk eene beleedigende goddeloosheid te zijn, dat de enkele gedachte hieraan, hem reeds van afgrijzen deed beven.

Hij besloot dan om voortaan zulke plegtigheden natelaten, en hij was misschien de eerste, die door de alwetenschap Gods getroffen, uit een beginsel van eerbied en geweten, na rijp beraad, het gebed ter zijde geschoven had.

Deze verborgene strijd, met zich zelf en zijne vruchteloze pogingen, herhaalden zich somtijds, maar zij wierden ook altijd door de kracht der verzoeking overwonnen; en het is niet te verwonderen dat zijn hart hierdoor, hoe langer hoe harder wierd. Het wierd ook niet verzacht of opgewekt door bijzondere uitreddingen uit dreigende gevaren, waaraan hij blootgesteld was. Eene van deze, was een val van een paard; terwijl hij in vollen galop eenen heuvel afrende, wierp hem het paard over den kop heen ter aarde, en viel over hem heen, zoo dat toen hij opstond, hij het paard voor zijne voeten bijna dood zag liggen. Hoewel hem dezen val geen de minste smart veroorzaakte, maakte dezelve echter geene uitwerking op hem.

Eenige weken na dit ongeluk, toen hij van *Engeland* in de Paketboot terug keerde, wierp eene hevige storm het schip wederom op de Engelsche kust terug, en van daar, in den donkersten nacht de golven prijs gegeven zijnde, wierp het op de Hollandsche kust, waar het in zulk een gevaar was, dat de kapitein de reizigers noopte, om dadelijk indien zij er lust toe hadden; zich in het gebed af te zonderen, » want” voegde hij er bij, » binnen weinige oogenblikken, zijn wij op den bodem der zee.” In dezen oogenblik, bad de majoor met bijzonderen ernst en men merkt op, dat terwijl hij de Goddelijke barmhartigheid inriep, de wind minder wierd, en dus korten tijd daarna het schip in goeden welstand *Calais* binnen liep.

De majoor was echter door het voorgevallene zoo weinig getroffen, dat hij zijne reis-geschiedenis aan sommige zijner medgezellen verhalende, en zij hem om de verhooring zijner gebeden bespotteden, zich verontschuldigde, van dit misdrijf te ernstig gesproken te hebben, er bij voegende: » het was middernacht om welke tijd mijne goede tante, en mijne moeder slapen, anders zou ik dit gedeelte van den arbeid aan haar hebben overgelaten.”

Wij zijn nu genaderd tot de bijzonderheden zijner bekeering.

Dit merkwaardig tijdstip was ongeveer in het midden van Julij 1719. De majoor had eenen zondag avond doorgebracht waar men slechts

wereldsche vermaken najoeg en had aldaar zijn hof gemaakt, bij eene getrouwde vrouw, die hem eene ongelukkige plaats bestemde, waar zij om middernacht zouden zamen komen.

Het gezelschap ging om elf uren uit een; hij ging naar zijne kamer om aldaar dit vervelende uur door te brengen.

Bij toeval (zoo het scheen) ontdekte hij in zijn zak, een boek hetwelk tot tijtel had: *The Christian Soldier, of heaven taken by storm*, dat is: *De Christelijke Soldaat of de hemel stormenderhand ingenomen*, hetwelk zijne moeder of zijne tante waarschiijnlijk, in zijnen zak gedaan hadden; hopende in zulk een boek, geestige spreuken op zijn beroep toepasselijk, die hem konden vermaken, te zullen vinden, nam hij zich voor hetzelfde te doorbladeren, zonder echter aandachtig te zijn, op het geen hij las, terwijl hij echter het boek in zijne hand hield, werd er op zijnen geest (God weet alleen hoe) zulk eenen indruk gemaakt, die in het vervolg de gewigtigste en heilrijkste gevolgen had.

Het scheen hem als of hij den Heer Jezus aan het kruis voor zich aanschouwde, die hem toeriep: o zondaar! ziet wat ik voor u geleden heb, en is dit, de wederdienst dien gij mij bewijst? (†)

(†) Men heeft afbeeldingen van Jezus aan het kruis met de doornen kroon op het hoofd, boven welke de woorden gelezen worden: »Mensch! dat deed ik voor u, wat doet gij voor mij? Misschien had de kolonel Gardiner zoo iets te voren wel gezien, maar niet bijzonder opgemerkt, dat het hui nu in de

Hij viel magteloos in eenen leeningstoel neder, en bleef eenigen tijd bewusteloos.

Men gevoelt ligtelijk dat hij niet in staat was den tijd, dien hij bewusteloos was, te waten, en dat hij de geheele nacht niet eenmaal dacht aan de slechte zamenkomst, die weinige uren te voren zijne aandacht geheel tot zich getrokken had.

Hij stond op, in eene onbegrijpelijke verwarring en onrust, in eene verwondering en onbeschrijflijken angst des harten; hij ging zijne kamer op en neder, tot dat hij van vermoeidheid nederviel. Hij beschouwde zich zelve als het slechtste monster, omdat hij door zijne zonden zijn geheele leven den Christus op nieuw gekruisd had. Hieraan was verbonden zulk een gevoel van de hoogheid en goedheid Gods dat dezelve bij hem een veroordeelend mishagen aan zich zelve verwekte, en hem het plan deed vormen om boete te doen » in zak en

gedachten viel, en zijne verbeelding dit als wezenlijk zich voorstelde, was in het bestuur van zijnen grooten Ontfermer de aanleiding en het middel van hem tot zichzelf te brengen. — Niemand besluit echter hier uit als of zulke plotselinge invallen en verbeeldingen tot de bekeering noodzakelijk zouden behooren of bijzondere waarde hebben; veel minder, dat men daarop zich zou mogen gerust stellen, want de bekoring eens zondaars is niet de vrucht eener zich vaak misleidende verbeelding, maar van de verlichting en vernieuwing des harten door den Heiligen Geest, welke langs onderscheidene wegen door Gods genade wordt daargesteld, en 'doorgaans trapswijze bewerkt wordt. De vraag moet niet zijn, welke was de eerste aanleiding, het uur en de dag der bekeering, dit kan men soms niet onderscheiden, maar ben ik de zaak zelve deelachtig? — Want op de zaak en niet op de aanleiding komt het aan in het uur van sterven, en den dag van Jezus toekomt.

asch." Hij sprak oogenblikkelijk zijn vonnis uit, en beschouwde zich de eeuwige verdoemenis waardig. Hij was verwonderd dat hij niet door God, te midden zijner losbandigheid met den dood gestraft was. Hetgeen bijzonder opmerking verdiend, is: daar hij vastelijk geloofde, dat hij reeds lang in de hel moest geweest zijn, en gedurende eenige maanden, niet twijfelde, dat de Goddelijke wijsheid en regtvaardigheid noodzakelijk vorderden, dat een mensch die zoovele zonden begaan had, tot een openbaar voorbeeld van Gods eeuwige wraak voor engelen en menschen strekken moest, zoo dat hij nauwelijks kon hopen, dat zijne gebeden, zijne vrijspreking zouden bewerken, dat hij toen minder angst voor de hel gevoelde, die hij reeds als zijne verblijfplaats beschouwde, dan wel het gevoel zijner verschrikkelijke ondankbaarheid, omtrent God, den oorsprong zijns levens, en omtrent dien Goddelijken Verlosser, die zich zelven aan hem, op eene zoo aandoenelijke wijze als gekruisigd vertoond had.

Men begrijpt natuurlijk, dat hij door deze gedachten vervuld, het overige van den nacht slapeloos doorbragt; en dat hij in eenige volgende nachten, weinig rust genieten kon; zijn geest was onafgebroken werkzaam met de goedheid en reinheid Gods, met de genade, die hem in het Evangelie was aangeboden, maar die hij versmaad had, met de zonderlinge voordeelen die hij genoten en misbruikt had; met de bij-

zondere gunsten, die hij van de Goddelijke Voorzienigheid ontvangen had, voornamelijk, die hem uit de verschrikkelijkste gevaren, waarvan hij nu de onvermijdelijke en verwoestende gevolgen inzag, gered had.

De voorregten van zijne goede opvoeding, die hij zoo zeer gering geacht had, hadden zulk een gewigt op zijn hart, dat hij het bijna niet kon uitstaan, en de dwaasheid van dezen met schuldige vermaken zoo zeer bevleekten loopbaan, die hij gedurende zoo vele jaren, met zulk eenen hevigen lust doorloopen had, vervulde hem met verontwaardiging jegens zich zelve, en jegens dien grooten verleider, die hem zoo ongelukkig en zoo boosaardig bedrogen had.

Sedert dit merkwaardige tijdstip bleef het hart van den Majoor Gardiner, gedurende meer dan drie jaren, maar voornamelijk in de beide eerste, in eene zeer zonderhare gesteldheid. Hij kende de vreugde niet, die een gevoel van vergeving uitwerkt, integendeel, dit geheele tijdvak, eenige kortstondige oogenblikken van hoop uitgezonderd, was hij overtuigd, dat hij naar alle waarschijnlijkheid zeker sterven moest. Hij was echter zoo doordrongen van de afschuwelijkheid der zonde, van de goedheid van het hoogste Wezen, en van de verhevene bestemming der Christelijke roeping, dat hij besloot het overige zijns levens, zoo lang het Gode behagen mogt, hem uit de hel te houden, op de verstandigste en nuttigste wijze door te brengen.

en voort te gaan, zich dagelijks of somtijds meermalen daags, voor God te verootmoedigen en zijne barmhartigheid in te roepen, om te beproeven of er voor hem niet eenige hoop op vergeving zoude zijn; alles wat hij er op dezen oogenblik van zeggen kon, was dat hij niet wanhoopte.

Hij was toen zoo overtuigd van het bederf van zijn eigen hart, dat hij aarzelde met eene beslisende kloekmoedigheid, de zonde te bestrijden, noch zich durven aanmatigen, in de tegenwoordigheid Gods, door eenige beloften te verbinden, hij smeekte Hem echter onophoudelijk, van het slavenjuk der zonde hem te ontheffen. Hij ontdekte bij zich zelve, eene verbazende verandering ten opzichte zijner genegenheden; zoo dat hij, hoewel hij de genoegens, die het vervullen onzer Godsdienstpligten ons verschaffen, zeer weinig kende; vurig wenschte hij, in de gelegenheid te komen er zich van te kunnen kwijten. Zijne losbandige vermaken, die voorheen zijn grootste geluk uitgemaakt hadden, walgden hem nu volkomen, het deed hem van harten leed te moeten zien, dat menschen, zelfs diegenen, welke hij niet kende, zich overgaven aan zulke wezenlooze en verachtelijke vermaken.

Hij gebruikte dus zijnen natuurlijken moed, in een nieuw soort van strijdperk en hij wierd de openlijke verdediger van de Godsdienst, in alle zijne grondbeginselen zoo veel hij die kon weten, voornamelijk in de matigheid, regtvaardigheid en heiligheid.

Niettegenstaande dit, wenschte hij vurig, en wachte zich ook naauwkeurig, om niet in een ander uiterste te vervallen; het was zelfs reeds den volgenden dag, het voorwerp van zijn gebed, dat Hij hem mogt bewaren, dat zijn gedrag niet tot stijfheid en meesterachtigheid oversloeg, die aan de genen welke hem omringden, valsche en stijve denkbeelden van den Godsdienst konden inboezemen, en welke hem blootstelden aan het verwijt dat hij dan noch beminnelijk, noch vertroostend was.

Het was daarom, dat hij in gezelschap altijd zoo vrolijk was, als zijn geweten het toeliet, maar niettegenstaande al zijne voorzorgen, bemerkte men somtijds bij hem sporen van inwendig verdriet, hetwelk het gevoel van zijne overtredingen en van zijn ongeluk, bij hem veroorzaakte.

Hij maakte van zijne gemoedsverandering echter geen geheim, hoewel hij de bijzondere omstandigheden, die deze verandering veroorzaakt hadden, hen niet ontdekte. Hij zeide openlijk aan zijne vorige beste vrienden, dat hij van het zoolang door hem gehouden leven afstand deed, en dat hij hetzelfde dwaas en buitensporig gevonden had, onwaardig aan redelijke schepselen, en nog onwaardiger, aan zulke lieden die zich Christenen noemen.

Hij plaatste zijnen standaard dan bij alle gelegenheden, tegen de ontrouw en de ondeugd zoo vast, als hij zijn vaandel op het slagveld geplaatst had.

Er was toen ter tijde te *Parijs*, eene zekere dame, die met het gevoelen van het dëismus ingenomen was, zich een groot genoeg maakte, hetzelfde te versterken en te verdedigen. De majoor antwoorde haar, als een man die het ongegronde van hare stellingen geheel doorzag, en wien het leed deed, haar op zulk een dwaalspoor te zien, met zijne gewone vrijmoedigheid, maar ook met die kieschheid, welke hem altijd bijzonder eigen was. Daarop daagde zij hem uit om deze zaak geheel te bepleiten, en verzocht hem eenen dag te bepalen, op denwelken hij, vergezeld van eenige Godgeleerden van welke zij hem de keus overliet, bij haar te komen eten. Een gevoel van pligt drong hem, deze uitdaging aan te nemen, maar naauwelijks had hij dezelve aangenomen, of hij geraakte in eene verlegenheid en eene uitstekende angst, door de vrees dat hij dezelve, daar hij slechts een Christen van zes weken was, schade aan deze goede zaak zou doen, door zijne ongeschikte wijze om het te verdedigen.

Hij zocht dus zijne hulp, in onophoudelijke gebeden, die hij tot God opzondt, op dat hij hem verwaardigen mogt, in deze omstandigheid hem geschikt te maken de waarheden op zulke wijze te verdedigen, dat er geen twijfel meer behoefde over te blijven. Hij zocht, dan de bewijzen zoo veel hem mogelijk was, in zijn geheugen terug te roepen, en daar hij vreesde

met geene genoegzame vrijmoedigheid te zullen spreken voor een aantal Godgeleerden, 'zonder den schijn te hebben van zich te veel aan te matigen, ging hij op den bepaalden dag alleen naar deze dame.

De Majoor opende het gesprek met de gronden van de Christelijke Godsdienst bloot te leggen, zoo als hij dezelve in zijn geheugen gerangschikt had, en hij betoogde dat de Apostelen, in geene hersenschimmige denkbeelden verkeerden, en dat zij geen voornemen hadden kunnen hebben, om ons te bedriegen, in de verhalen die zij ons geven van deze groote daden, die zij bevestigden; met welke daden de waarheid van de Christelijke Godsdienst, ten naauwste verbonden is. Het was eene groote aanmoediging voor hem, te bevinden dat, hoe ongewoon ook hem zulke gesprekken waren, hij eene gemakkelijkerheid zoo wel van gedachten als van uitdrukking had, dat hij zich al de punten herinnerde, en dezelve tot het toppunt zijner welschen uitvoerde.

De dame hoorde met aandacht, en wachtte tot hij geëindigd had om hem te antwoorden; zij bragt vervolgens eenige tegenwerpingen te voorschijn, welke hij op zulk eene voldoende wijze wederlegde; dat zij eindelijk in tranen wegsmolt, door de kracht zijner rede overwonnen, en zij scheen eenigen tijd door dit gesprek levendig geroerd, zoo dat sommige harer vrienden het opmerkten. Men heeft alle

reden om te gelooven, dat de indruk op haren geest gemaakt, wortel genoeg gevat had, om haar ten minste in het vervolg te bewaren, van niet meer als verdedigster van het ongehoof en twijfelzucht op te treden. Zoodanig was de uitkomst van den eersten strijd, dien hij om de Godsdienst en de deugd te verduren had; en er ging vervolgens bijna geen dag voorbij, dat er zich niet eene andere op nieuw opdeed. De onophoudelijke zotheden, waarmede men hem in bijna al de gezelschappen, waar hij te voren de voornaamste was, ontving, bragten hem somtijds in eene ongewone verlegenheid, zoo dat hij betuigde, dat hij liever tegen eene vijandelijke batterij met kanonnen beplant zou loopen, dan zoo dikwijls genoodzaakt te zijn, zoo als hij het nu was, tegen belegeringen van zulk eenen vijand te strijden.

Maar gelijk een dapper soldaat, in een' eersten slag, waartoe hij zich verbonden heeft, standvastig blijft, zoo ook hij, hoewel hij dikwijls bij de nadering des slags beefde, en weldra kwam hij, al deze indrukken van vrees te boven, wien het weinig menschen welligt gegeven is, geheel te overwinnen.

Met één woord, hij ging voort zoo als ieder christen door de Goddelijke genade doen kan, en het einde van dit alles was, dat men de tegenstand en beschimping veranderde in achting en onderscheiding.

Omtrent twee maanden na zijne merkwaardige verandering, begon hij tot zijne troost eenige stralen van hoop te voeden; zoo dat hij inzag, dat hoe slecht hij ook was, hij nochtans vergeving kon verkrijgen, door de tusschenkomst van eenen Middelaar, en op het einde van October 1719, bevond hij zich op eenmaal verlost van den last, dien zijnen geest ter neder drukte, door de bijzondere indruk welke de plaats uit de Heilige Schrift (+) op hem maakte.

Want zij hebben alle gezondigd, enerven de Heerlijkheid Gods. En worden om niet geregtvaardigd uit zijne genade door de verlossing die in Christus Jezus is. Welke God voorgesteld heeft tot eene verzoening, door het geloof in Zijnen bloede, tot eene betooning van Zijne regtvaardigheid, door de vergeving der zonde die te voren geschied zijn, onder de verdraagzaamheid Gods.

Hij verbeelde zich, dat Gods regtvaardigheid eischte dat iemand die gelijk hij, zoo vele en zoo groote zonde begaan had, tot de straffen der hel geoordeeld wierd, maar nu was hij geheel overtuigd, dat de Goddelijke regtvaardigheid geheel voldaan en verheerlijkt kon worden, door hem te redden, om het bloed van Jezus Christus, wiens bloed van alle zonden reinigt. Hij was dus geneigd om de waarde en de genade van eenen Verlosser te gevoelen

(+) Rom. III: 23—25.

en te schatten, en zoo niet alleen dat hij geneigd was om zijne ziel met het grootste vertrouwen, met de grootste vreugde, over te geven, maar zelfs, dat zijn hart geheel tot wederliefde overgebogen werd, welke sedert dit gelukkige tijdstip, het ware en zuivere punt van zijne gehoorzaamheid werd, en hem aanzette met meerderen moed, den wil van God, in zijne geboden uitgerukt, te volgen, zoodat God hem verwaardigde, zoo als hij het zelfs meermalen uitdrukte, hem op een' oogenblik van de slavernij der zonde te verlossen.

Al het voormalige vreezen veranderde nu in onuitsprekelijke vreugde. Nadat de eerste uitwerkselen van vreugde wat over waren, genoot hij eene zachtere en meer gematigde blijdschap, doch de indrukken waren er zoo diep en zoo voortdurend van, dat hij op zijn woord van christen en van vriend betuigde, dat, hoe zonderbaar het ook moge voorkomen, hij gedurende zeven jaren na zijne bekeering, eenigermate een paradijs op deze aarde genoot. Zijne ziel was bijna altijd onophoudelijk vervuld, met het gevoel van de liefde Gods in Christus, zoo dat zijn hart zich elken morgen zoodra hij ontwaakte, verhief tot God, de oorzaak zijner zegenpraal.

Deze gedachten verlieten hem den geheelen dag niet, tot op den oogenblik dat hij zich ter ruste begaf; dan gaf eene korte tusschenpozing van slaap (want veel stond hij zich niet toe) zijnen geest nieuwe veerkracht, om de

zelfde gedachten in eene meer aandachtige en gevoelige mate te vervolgen.

Zulk eene levenswijs als hij nu omhelsd had, kon hij in den kring waarin hij zich thans bevond, niet zonder eene groote tegenkanting voortzetten. Hij gewende zich dan terstond, en hield dit tot het einde zijns levens vol, om de ondeugd en goddeloosheid te bestrijden, en hij vreesde niet, tegen wien ook, zijne zaak te bestrijden, zeker dat derzelve goedheid hem de overhand zou bezorgen.

Hier toe bood zich omtrent het midden van het jaar 1720, de eerste maal dat hij na zijne bekeering in *Engeland* kwam om er een vrij lang verblijf te houden, eene geschikte gelegenheid aan.

Hij had op het vasteland gehoord, dat in zijn vaderland, onder zijne bekenden het gerucht verspreid werd, dat hij geheel en al zijn verstand verloren had, welk gerucht niemand zal bevreemden, die weet, hoe de wereld over zulke gevallen redekavelt. Hij begreep dat het hem nog veel strijd zoude kosten; zoo spoedig mogelijk, wilde hij daarom deze zaak doen ophouden.

Daar hij eenige dagen op het landgoed van een aanzienlijk heer, met wien hij te voren in eene bijzondere vriendschap geleefd gehad, moest doorbrengen, verzocht hij hem dien ten gevolge, de vriendschap te willen bewijzen, dat de zaken zou zouden ingerigt worden, dat

twee of drie dagen na zijne aankomst, de meeste van hunne voormalige vrienden, zich bij zijne lordschap ter tafel bevinden mogten, opdat hij zich voor hun mogt regtvaardigen, hun den aard en de oorzaak zijner verandering kon bloot leggen. Dit werd alzoo ingerigt, en op den bepaalden dag bevond zich aldaar een vrij aanzienlijk getal lieden, die, vooraf onderrigt dat de majoor Gardiner van de partij zoude zijn, onder het eten vele boeterijen maakten, waarop de majoor weinig acht gaf.

Maar toen men het tafelgoed had afgenomen, en de dienstboden zich verwijderd hadden, verzocht hij hun allen, hem gedurende eenige minuten toegevend aan te hooren.

Hij zeide hun ernstig en duidelijk de gedachten, die hij omtrent de deugd en de Godsdienst verkregen had, en dat hij na rijp beraad, volkomen geneigd was om er door de Goddelijke genade, de voornaamste bezigheid zijns levens van te maken, welk verlies dit ook mogt veroorzaken, of welke verachting of misprijzing dit ook ten gevolge had. Hij was te zeer overtuigd dat het zeer ontijdig zou geweest zijn, om in zoodanig gezelschap als hij zich thans bevond, de bijzondere wijze zijner verandering te verhalen; want zij zouden hem waarschijnlijk, niettegenstaande de kracht en bondigheid zijner redenen, al spoedig voor waanzinnig verklaren; hij vergenoegde zich dan om het betamelijke van een deugdzaam, matig

en godvruchtig leven op te geven, en dit bewees hij zoo voldingend, dat niemand der gasten er iets tegen had in te brengen. Hij noopte hen vervolgens te beproeven, of men dan een onregelmatig en verkwistend leven, boven een aan de vrees, de liefde en de dienst van God gewijd, en met de grondbeginselen des Evangelies overeenstemmende, zou verkiezen.

Hij liet niet na hen te betuigen, volgens zijne eigene ondervinding, (en vele onder hen waren er gedeeltelijk getuigen van) dat hij, nadat hij de loopbaan der zinnelijke genoegens, met al de voordeelen welk een sterk en gezond gestel hem verschaffen kon, doorloopen had, nimmer een oogenblik eigenlijk gezegd *waar geluk* genoten had, voor dat hij de Godsdienst tot zijn vermaak en uitspanning gekozen had. Hij verklaarde hen vrijmoedig en bescheiden, dat hij nu in zijne ziel vrede en voortdurende helderheid genoot, en met welk een rust en genoegen hij nu die voorwerpen beschouwde welke de vrolijkste zondaar, als afschuwelijk beschouwen moet.

Hierop maakte de gastheer, iemand van een open karakter, een einde aan den strijd, zeggende: « Kom laten wij nu over iets anders spreken; wij dachten dat dezen man gek was, maar waarlijk hij heeft ons nu overtuigd dat wij het zijn.»

Deze gelukkige inval bespaarde hem nu vervolgens vele onaangename tegenspraak. Toen

zijne vorige vrienden bemerkten, dat hij zijn gezelschap steeds waardig was, en standvastig bij zijn besluit bleef, hielden zij van lieverlede op, hem lastig te vallen, zoo dat hij getuigde dat hij in plaats van bij de verandering zijns levens, waardige vrienden verloren te hebben, hij zich meer geacht en geliefd bevond, zelfs door dezulken, die niet konden overgaan om zijn voorbeeld na te volgen.

Er is in het leven van den kolonel Gardiner tot in het jaar 1726 niets bijzonders voorgevallen, als dat hij met lady F. Eiskine, dochter van den graaf van Buchan huwde, bij welke hij dertien kinderen verwekt heeft, waarvan vijf hem overleefden.

Alvorens nu deze geschiedenis te eindigen, zal het welligt niet ten onpas of onnut zijn, eene korte beschrijving van het karakter ten opzichte van dezen uitmuntenden man, de bijzondere gelegenheden zijns levens te geven, dit een en ander zou welligt aan de lezers goede voorbeelden ter navolging kunnen aanbieden. Wanneer men hem beschouwd in het dagelijksche leven, aan het hoofd van een huisgezin, vervuld met liefde en achting omtrent hem, zoo zal het niemand verwonderen te vernemen, dat zijne eerste zorgen daar heen gericht waren, om in zijn huis eene kamer ter uitoefening van de huisselijke Godsdienst af te zonderen, welke bestond in het lezen van de H. Schrift en in een algemeen gebed, en

eindigde met zingen ter eere van den Heer; die liet hij niet voor welken gast ook, want hij zag het aan als een gedeelte van de achting, welke hij diegenen die hem bezochten schuldig was, en hij meende dat men onbeleefd handelde, indien hij door de nalating van dezen pligt, dezulken die hij herbergde, een bewijs wilde geven, als hield hij hen minder Godsdienstig dan zich zelve.

Naarmate zijn gezin toenam, vond hij zich genoodzaakt een predikant bij hem te nemen, die de pligten van onderwijzer zijner kinderen en van kappelaan voor zijne rekening had, welke men dan ook altijd met achting en onderscheiding behandelde.

Hij liet ook niet na de openbare Godsdienst waar te nemen, en hij zorgde altijd dat de kinderen en dienstboden er de hoofden van het gezin vergezelden. Zijn beroep, hetwelk hem noodzaakte somtijds maanden achter een van huis te zijn, stelde hem buiten staat om zich zelve aan de vorming zijner kinderen in hunne jeugdige jaren over te geven, hetwelk veel toegevenheid vereischt, maar voor eene ziel, zoo welwillend, zoo verlicht en zoo vol ijver als de zijne, zonder tegenspraak eene bron van de zuiverste genoegens zou geweest zijn.

Wanneer hij bij hun was, liet hij niet na om hen te onderwijzen en hen tot het goede aan te zetten, en het diep gevoel waarmede hij altijd van Goddelijke zaken zoo wel, als de

wezenlijk niet ingebeelde onverschilligheid van dat gene hetwelk de lichtzinnige wereld het eerst bewonderd, sprak, waren voor hun dagelijksche lessen van wijsheid en Godsvrucht. Het is ligt te begrijpen dat de eerste vonken van genie in de jeugdige spruiten hem dermate verheugde, dat hij eene geheime eerzucht gevoelde om hem in het gene zij ondernamen te zien uitmunten; niettegenstaande dat, wantrouwde hij dikwijls zijn eigen hart, door de vrees van aan hun te veel verkleefd te zijn, daar hij in allen opzichte volkomen aan Gods wil wenschte ondergeschikt te zijn. Voorwaar een zeer gelukkig standpunt, op hetwelke hij reeds eenen zeer hoogen trap bereikt had.

Als men hem als *heer des huizes* beschouwd ten opzichte zijner dienstboden, zoo kan men weldra bemerken dat zoo wel zijne natuurlijke zachtmoedigheid en de beheersching die hij over zijne hartstogten bezat, hem van onbetamelijke uitvallen van drift en oplopendheid omtrent diegenen die onder zijn bestuur stonden, onthield, als zijne natuurlijke grootheid van ziel hem tot de zachte gewoonte aanspoorde, om zooveel in zijn vermogen was hunnen staat te veraangenameu; bij dit alles vergat hij niet hen dikwijls tot behartiging van het welzijn hunner zielen aan te moedigen, en hun in de pligten van de Godsdienst te onderwijzen.

Gaat men verder voort, en beschouwt men hem als krijgsmann, zoo was zijnen moed en

dapperheid even zoo opmerkelijk op het slagveld, als zijne deugden in den kring van zijn huisgezin. Hij hechte eene bijzondere aandacht op hetgene waaromtrent de verschillende pligten van de Godsdienst en van zijn beroep niet tegenstrijdig waren. Het was daarom, dat hij alles wat men voor voorwendsel aangeven wilde om de soldaten, hetzij hun bij hunne paarden te houden, of om hunne wapenen in orde te brengen, op het uur van de openbare Godsdienst, ten hoogste afkeurde; integendeel had hij de gewoonte wapenschouw te houden eer de Godsdienst-oefening begon, en van de parade begaven zij zich naar de kerk, waar zij zich altijd, zoowel met grootheid van ziel en onderscheiding, als met ware nedrigheid onder de Godsdienst-oefening gedroegen, tot beschaming van vele andere toehoorders.

Om de goede krijgstucht onder zijne soldaten krachtig te onderhouden, stelde hij zich altijd voor hen allen genaakbaar, en toonde altijd eene groote belangstelling zoowel in hunne tijdelijke als eeuwige belangen; dit verhinderde hem echter niet, om de noodige vastheid te behouden in de uitvoering van die straffen, welke hij begreep dat men verdiende.

Ten voorbeeld kan men hiertoe bijbrengen, hetgeen hem te *Leivertin* gebeurde: gedurende dat een gedeelte van zijn regiment in de nabuurschap van genoemde stad gelegerd was, begaf zich de kolonel in het midden van den

nacht, incognito in het leger; want meerma-
 len bragt hij den nacht in zijn hoofdkwartier
 in de stad door; een van de schildwachten had
 zijne wacht verlaten, en toen men hem gevan-
 gen nam, vervloekte en verwenschte hij degenen
 die hem ontdekt hadden; dit misdrijf verfoeide
 de kolonel geheellijk, hij liet ook niet na hem
 hierover te berispen. De soldaat scheen ver-
 volgens zeer beschaamd en verlegen over het
 geen hij gedaan had; nietegenstaande dit ge-
 laste de kolonel dat men hem den volgenden
 morgen naar zijn kwartier liet brengen, waar
 hij eene bijzondere straf voor hem had uitge-
 dacht; gedurende dat de soldaat deze straf
 onderging, hield de kolonel zich onledig om
 hem met ernst en met zachtheid de grootheid
 van zijn misdrijf onder het oog te brengen,
 hij toonde hem aan dat hij de Goddelijke toorn
 over zich verwekt had, en bragt het door de
 smarten die hij nu ondervond, zoo ver dat hij
 erkennen moest hoeveel verschrikkelijker het
 was «te vallen in de handen des levendigen
 Gods» en de eeuwige verdoemenis te onder-
 vinden, die hij gewoon was zoo ligtvaardig over
 zich en zijne makkers in te roepen; de uitkomst
 van deze handelwijze van den kolonel was,
 dat de schuldige niet slechts met onderwerping,
 maar ook met dankbaarheid zijne straf onder-
 ging, en eenige jaren daarna spak hij er nog
 zoodanig over, dat men hoop konde voeden
 dat dit vooral bijgedragen had, om eene ge-

zegende verandering in zijn hart daar te stellen

Deze waardige overste stelde altijd het hoogste belang in de heiliging van den naam van God. Hij leide zich toe om het verfoeijelijk misdrijf van liegen en bedriegen, ware het mogelijk, geheel uit te roeijen, dat voornamelijk bij soldaten zoo gewoon is.

Hij uitte dikwijls zijn gevoelens omtrent dit onderwerp aan het hoofd van zijn leger, en beval zijne kapiteins en de andere officieren aan, om zijne woorden door hunne voorbeelden te bevestigen; zijnen ijver was in zulke gevallen zeer groot en hij bewerkstelligde dikwijls, met zeer veel vrucht de middelen die hij hiertoe aanwendde, niet alleen bij zijne gelijken, maar ook bij zijne meerderen; zijne mildadigheid was niet minder schitterend dan zijnen ijver; de zachte en levendige gevoelens van zijn hart, noopten hem om met eene milde hand weldaden uit te reiken; maar bovenal zijne vurige liefde tot den Heer Jezus Christus, zette hem aan om zijne arme broeders en zusters bij te staan. Hij rekende het zich tot eer dat de Voorzienigheid hem in staat gesteld had, om in zeker opzicht zijn rentmeester voor de armen te zijn, en meende zijne vrienden van dat geluk deelgenooten te moeten maken, door hen met de ultdeeling zijner liefdegaven te belasten. Zijne heldenmoedige verachting van den dood waarvan hij te midden der grootste gevaren de ondubbeltzinnigste bewijzen gegeven had, staafde zich

op nieuw, met eenen zijner beste vrienden sprekende; en daar hij te voren meer dan eens verklaard had dat zoo het Gods wil was, hij het verlangen koesterde om zijn leven tot verdediging van Godsdiens en vaderland over te geven, zoo gehoorzaamde hij ook oogenblikkelijk, toen het hem bleek dat men zijne dienst noodig had, aan het bevel om uit te trekken. Dat kan de lezer zelve beoordeelen, uit eenen brief dien hij slechts acht dagen voor zijnen dood schreef. « De rebellen, » zeide hij, « naderen om de *Frith* over te trekken, maar ik stel mijn vertrouwen in den almachtigen God, die doet wat hem behaagd met de heirlegers des hemels en de inwoners der aarde. »

Deze gevoelens bleven hem op de treffendste wijze tot aan het einde zijns levens bij. Hij ontving echter bevel met haastigen tred naar *Dunbar* te gaan, en deze spoedige terugtocht, verbonden met het droevige nieuws dat *Edinburg* in de handen der rebellen gevallen was, verwekten in twee dragonders-regimenten eene groote vrees. De kolonel was er zoodanig door getroffen, dat donderdag voor de ongelukkige slag van *Prestonpan*, hij eenen hoogen officier deed blijven, om dat hij verwachtte dat de zaken zouden eindigen zoo als de uitkomst geleerd heeft, en hij zeide tot iemand die hem was komen zien: « Ik kan zoo geen invloed hebben op het gedrag van anderen als ik wel wenschte, ik zelf heb mijn leven voor het belang van mijn vaderland overgegeven, en dit zal ik altijd in het oog houden. »

3

Vrijdag 20 September 1745, vóór den dag welke hem de overwelkelijke kroon der regtvaardigheid deed bereiken, omtrent den middag, toen het geheele leger in slagorde geschaard stond, doorliep de kolonel zijn geheele regiment, en moedigde de soldaten op de waardigste en levendigste wijze aan om zich wel als krijgslieden, maar ook als Christenen te gedragen, om hunnen geheelen moed tot welzijn van hun vaderland aan te wenden, en niets na te laten om zich voor te bereiden, hoe de uitkomst van de slag ook ware; zij schenen zeer getroffen door zijne rede, en toonden eene groote begeerte om oogenblikkelijk op den vijand aan te vallen, eene begeerte die hij, en nog een ander hoog officier, gaarne had ingewilligd indien het in hunne magt geweest ware; maar zoo wel de een als de andere werd niet gehoord; hij bragt het overige van den dag door, om de beste vertellingen die hem mogelijk waren te maken. Hij bleef den geheelen nacht in de wapenen, gewikkeld in zijnen mantel en bedekt door eenen hoop graan, die op het veld was. Omtrent drie uren des morgens riep hij vier zijner dienstboden; hij liet er drie van henen gaan, en gaf hen de Christelijkste en gevoeligste vermaningen mede, en zette hen aan om altijd hunnen pligt te betrachten en voor hunne zielen te zorgen; hij zeide hun allen dat hij van gevoelen was dat hij hen voor de laatste maal toesprak. Men heeft reden om te gelooven, dat de overige tijd door hem besteed werd in die stemming tot God, waaraan hij zich reeds lang gewend had.

Met het kriecken van den dag was het leger reed,

in opstand door het leven dat de muitelingen maakten, en de slag geschiedde voor zonnen opgang. Zoodra de vijanden een schot van hem af waren, deden zij eenen verschrikkelijken uitval, en de dragonders, die den linkervleugel vormden, vlugten dadelijk. De kolonel ontving bij den aanvang van het gevecht, dat niet meer dan eenige minuten duurde, een kogel in de linker borst, dat hem op zijn zadel deed sidderen. Zijn' knecht die zijn paard geleid had, wilde hem overreden om het slagveld te verlaten, maar hij zeide dat het niets te betekenen had, dat de kogel slechts in het vleesch gekomen was; en naauwelijks met vechten voortgaande, of hem trof een andere kogel in zijn regter dij. Hij werd eenige oogenblikken door zijnen bediende, en voornamelijk door een vijftien-tal dragonders, die tot dat einde bij hem bleven, ondersteund.

Maar na een zeer klein vuur, werd het geheele regiment, door eene panische schrik vervuld; en niet tegenstaande de pogingen, van den kolonel en eenige waardige officieren, eindigde dit in eene geheele vlugt. Terwijl de kolonel zich eenige oogenblikken stil hield, waarschuwend, om te overdenken wat hem in deze hachelijke omstandigheden te doen stond, zag hij op eenigen afstand een gedeelte volk strijden, doch hetwelk eenen aanvoerder ontbrak, oogenblikkelijk vloog hij naar hen toe, en riep hun uit al zijne magt toe: « *Vuur! mijne kinderen, vrees niet!* »

Naauwelijks had hij deze woorden uitgesproken, of een Bergschot viel met een verradelijk wapentuig met een langen punt voorzien op hem aan, en wonde zijn regter arm, welke slag hem dermate

trof, dat hij zijnen degen uit de hand liet vallen, en terwijl hij bezig was het moortuig uit de wonde te nemen, kwamen er anderen op hem aan, die hem van zijn paard nederwierpen; op hetzelfde oogenblik dat hij viel gaf een andere bergschot hem een slag op het hoofd, dat de doodelijke slag was. Alles wat zijn getrouwe knecht vervolgens zag, was dat, daar de hoed des kolonels scheen te zullen vallen, hij hem met de linkerhand vatte, en hem daarmede wees om zich te verwijderen, zeggende daarbij: «denk aan uzelfven.» Dit waren de laatste woorden die hij hem had hooren uitspreken. Hierop vlugte de knecht oogenblikkelijk naar eenen molen, twee mijlen van daar gelegen, waar hij van kleeding veranderde, en verkleed als een molenaarsknecht begaf hij zich met een wagen naar de plaats waar de kolonel gevallen was, en kwam twee uren na de slag aldaar aan.

Het gedruis van den aanval had bijna opgehouden, en hij vond dat zijn waardige meester nog adem haalde, men had hem echter van zijn horologie en andere dingen van waarde beroofd, en van zijne kleederen en laarzen ontbloot.

Hoewel hij niet in staat was te spreken, opende hij echter toen men hem ophief zijne oogen, dit deed hopen dat hij nog niet geheel ongevoelig was.

In deze omstandigheden en op deze wijze, bragt men hem weldra naar de kerk van *Tranant*, in het huis van den predikant, waar men hem op een bed leide, en waar hij tot elf uren des morgens bleef adem halen, toen hij voor altijd de moeite en de smart vaarwel zeide. Zijn ligchaam werd den volgenden dingsdag, den 24 September, met groote plegtigheid in de parochie-kerk van *Tranant*, waar hij gewoon was de openbare Godsdienst bij te wonen, begraven.